

Аналіз вітчизняного ринку наркотичних та психотропних препаратів

М.М.Кобець

Національний фармацевтичний університет, кафедра менеджменту та маркетингу у фармації
Харків, Україна

Проведено кількісну оцінку асортименту наркотичних та психотропних препаратів в аптеках. Проаналізовано цінову кон'юнктуру наркотичних та психотропних препаратів і визначені коефіцієнти ліквідності, адекватності платоспроможності.

Ключові слова: наркотичні, психотропні препарати, маркетингові дослідження, фармацевтичний ринок, асортимент, конкурентоспроможність, ліквідність цін, адекватність платоспроможності.

ВСТУП

Більшість наркотичних засобів і психотропних речовин, що підлягають контролю у відповідності з міжнародними договорами, незамінні в медичній практиці. Опіодні анальгетики, такі як кодеїн і морфін, а також напівсинтетичні й синтетичні опіоїди є основними лікарськими засобами (ЛЗ) для знеболювання. Психотропні засоби (клоназепам, фенобарбітал) незамінні при лікуванні епілепсії, в якості снодійних засобів. Психотропні речовини використовуються при лікуванні неврологічних і психічних розладів. Лікарські препарати (ЛП), що містять контрольовані на міжнародному рівні речовини, мають важливе значення для лікування хворих і сприяє полегшенню їх болі й страждань. Міжнародні договори по контролю за наркотиками залишаються надзвичайно ефективним засобом запобігання витоку ЛЗ у сферу незаконної торгівлі й захисту суспільства від наслідків наркоманії. Заходи, прийняті урядами з метою попередження незаконного обороту наркотичних засобів і психотропних речовин та зловживання ними, не повинні перешкоджати застосуванню таких психоактивних засобів у медицині [11].

Серед наукових праць, тісно пов'язаних з напрямом досліджень, значуще місце посідають праці З.М.Мнушко [4, 5], Б.П.Громовика [1], Н.О.Дацюк [2], Ю.І.Налапко [3], В.О.Шаповалової [7], В.В.Шаповалова [8] та ін.

Враховуючи нові дані вітчизняного ринку цієї фармакологічної групи, вважаємо за доцільне продовжити дослідження в цьому напрямі.

Метою дослідження було проаналізувати вітчизняного ринку наркотичних та психотропних препаратів (НПП) для виявлення доступності цих засобів для споживачів.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час дослідження був використаний довідник «Компендіум 2011 р.», Rx-Index-класифікатор ЛП. Використано статистичний та графічний методи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Згідно з Указом Президента України «Питання Державної служби України з контролю за наркотиками», все регулювання обігу наркотичних засобів на території України підлягає контролю з боку Державної служби України з контролю за наркотиками [9].

На сьогоднішній день в Україні все більшим попитом користуються ЛЗ, які мають у своєму складі наркотичні речовини або речовини, які викликають залежність, але відпускаються з аптек за рецептом Ф-1, або взагалі підлягають безрецептарному відпуску. У табл.1 наведені препарати, які викликають наркотичну залежність.

Дані препарати належать до різних АТС груп: R05F A01 — похідні опію та муколітики; R05F A02 — похідні опію та ексекторанти;

ТАБЛИЦЯ 1

Препарати, які викликають наркотичну залежність

Препарати	Власник ліцензії	АТС-класифікація	Порядок відпуску
Кодтерпін ІС табл. №10	ІнтерХім СП ВАТ (Одеса, Україна)	R05F A01	Без рецепта
Кодесан ІС табл. №10	ІнтерХім СП ВАТ (Одеса, Україна)	R05F A02	Без рецепта
Кодетерп табл. №10	ТОВ «Здоров'я народу» (Україна)	N02A A59	Без рецепта
Кофекс сироп 60 мл	Дженом Біотек Пвт. Лтд. (Індія)	R05X	Без рецепта
Тропікамід крап. оч. 1 % фл. 5 мл, №1	ВАТ «Фармак» (Україна)	S01F A06	За рецептом Ф-1
Сіган табл. №4	Дженом Біотек Пвт. Лтд. (Індія)	A03D A08	За рецептом Ф-1
Баклофен таб. 25 мг №50	Польфарма С.А., Фармацевтичний завод (Польща)	M03B X01	За рецептом Ф-1
Триган-Д табл. 25 мг №50	Каділа Фармасьютікалз Лтд. (Індія)	A03D A08	За рецептом Ф-1
Налбуфін 20 мг/мл по 1 мл в ампулах №5	Русан Фарма Лтд. (Індія)	N02A F02	За рецептом Ф-1
Налбуфін 10 мг/мл по 1 мл в ампулах №10	Русан Фарма Лтд. (Індія)	N02A F02	За рецептом Ф-1

R05X — інші комбіновані препарати, які застосовуються при кашлю та простудних захворюваннях; N02A A59 — кодеїн у комбінації без психолептиків; N02A F — похідні морфіану; S01F A — антихолінергічні засоби; A03D A08 — дицикловерін та анагетіки; M03B X — інші міорелаксанти центральної дії [10].

Про обсяги реалізації даних препаратів свідчить звіт фармацевтичної фірми «БаДМ», одного з лідерів українського фармацевтичного оптового ринку, станом на вересень 2011 (табл. 2.) [3].

Перше місце з ТОП-100 проданих ЛЗ займає Кодтерпін ІС табл. №10, яких за вересень 2011 р. фармацевтичною фірмою «БаДМ» було продано 1075260 штук на загальну суму 20510958,9 грн. Приблизно така ж ситуація спостерігається і в інших оптових фірмах [6]. Тенденція не змінилась і на даний момент. Недостатньо контрольований обіг кодеїнівмісних препаратів призводить до широкого використання ЛП не лише для досягнення лікувального ефекту, але й для зловживання, що робить Україну одним із лідерів за темпами розповсюдження наркоманії серед населення в Європі [11].

З метою вивчення основних тенденцій розвитку вітчизняного ринку НПП, нами проаналізовано асортимент досліджуваної групи препаратів за країнами-виробниками.

Дані ЛЗ виробляються вітчизняними та іноземними фірмами-виробниками. За даними наших досліджень, розподіл виробництва за кількістю представлених найменувань ЛЗ на сьогоднішній день відбувається між такими фірмами як: ВАТ «ІнтерХім» (Україна) — 23%, Дженом Біотек Пвт. Лтд. (Індія) — 22%, ТОВ «Здоров'я народу» (Україна) — 11%, ВАТ «Фармак» (Україна) — 11%, Польфарма С.А., Фармацевтичний завод (Польща) — 11%, Каділа Фармасьютікалз Лтд. (Індія) — 11%, Русан Фарма Лтд. (Індія) — 11%.

Управління асортиментом препаратів пов'язано з його кількісною оцінкою, яка здійснюється за допомогою коефіцієнта стійкості.

Значимим критерієм формування асортименту НПП в аптеці є забезпечення стійкості асортименту. Стійкість асортименту — це постійна наявність відповідного товару у продажі. Нами було визначено коефіцієнт стійкості асортименту НПП (K_c) в аптеці, який розраховувався за формулою [4]: $K_c = 1 - (Q_1 + Q_2 + \dots + Q_n) / n \cdot a$, де $Q_{1..n}$ — кількість відсутніх лікувальних косметичних засобів (ЛКЗ).

ЛКЗ на момент перевірки; n — кількість перевірок; a — асортиментний перелік (кількість).

Асортимент є більш стійким, коли K_c наближається до 1. Оцінка стійкості асортименту

ТАБЛИЦЯ 2

ТОП-100 продажу кодеїнівмісних ЛЗ по Україні (вересень, 2011 р.)

Назва лікарського засобу	Фірма-виробник	Кількість упаковок (шт.)	Сума (грн)
Кодтерпін ІС табл. №10	ІнтерХім СП ВАТ (Одеса, Україна)	1075260	20510958,9
Кофекс сироп 60 мл	Дженом Біотек Пвт. Лтд. (Індія)	235 915	4 472 324,3
Кодетерп, табл. №10	ТОВ «Здоров'я народу» (Україна)	156 037	2 608 987,5

ТАБЛИЦЯ 3

Цінова кон'юнктура деяких ЛП станом на січень-березень 2012 р.

Назва препарату	Ціна мінімальна, грн	Ціна максимальна, грн	Коефіцієнт ліквідності цін
Кодтерпін ІС №10	14,70	20,00	0,360
Кодесан ІС №10	16,89	25,70	0,521
Кодетерп №10	12,85	17,21	0,340
Кофекс сироп 60 мл	21,70	31,99	0,474
Тропікамід 1% по 5 мл	18,10	22,70	0,254
Баклофен 25 мг №50	49,50	71,65	0,447
Триган-Д №10	4,65	6,28	0,35
Налбуфін 20 мг/мл по 1 мл в ампулах №5	168,20	192,79	0,146
Налбуфін 10 мг/мл по 1 мл в ампулах №10	165,29	172,00	0,04

проводилась на прикладі НПП та кодеїнвмісних препаратів, які містять наркотичні речовини в мінімальних кількостях. Встановлено, що асортимент кодеїнвмісних препаратів в аптеці досить стійкий, оскільки значення коефіцієнта наближається до одиниці і складає $K_c=0,7$. Асортимент НПП нестійкий ($K_c=0,4$).

Одним з основних факторів, який впливає на доступність та ефективне забезпечення лікарських препаратів для населення, є ціна. Нами визначені коефіцієнти ліквідності ціни й адекватності платоспроможності на прикладі досліджуваних препаратів.

Коефіцієнт ліквідності ціни відображає ступінь розвитку конкуренції на конкретному сегменті ринку в певний час. Він в деякій мірі характеризує доступність НПП для населення.

Коефіцієнт ліквідності розраховувався за формулою [4] на підставі прайс-листів, опублікованих у тижневику «Аптека»: $K_{liq}=(C_{max}-C_{min})/C_{min}$, де C_{max} — максимальна ціна на лікувальний косметичний засіб; C_{min} — мінімальна ціна на лікувальний косметичний засіб.

Чим менше коефіцієнт ліквідності, тим вище доступність НПП. Для аналізу взяті препарати, які містять наркотичні та психотропні речовини в мінімальних кількостях (табл. 3).

Результати підрахунків показали, що найменший показник ліквідності ціни є у Налбуфін 10 мг/мл ($K_{liq}=0,04$) і Налбуфін 20 мг/мл ($K_{liq}=0,146$) (Русан Фарма Лтд., Індія). Це свідчить про те, що даний препарат є найбільш доступним для споживачів.

Наступним етапом наших досліджень став розрахунок коефіцієнта платоспроможності населення, який характеризує динаміку співвідношення ціни конкретного препарату і платоспроможності споживача [4]: $S a.s.=P/W a.w.*100\%$, де P — середня ціна лікувального косметичного засобу за певний період (мі-

сяць, квартал, рік); $W a.w.$ — середня мінімальна заробітна платня за певний період (місяць, квартал, рік).

Низький показник $S a.s.$ забезпечує доступність препарату і гарантує продаж в умовах низького платоспроможного попиту населення.

За даними офіційного веб-сайту Міністерства фінансів України (www.minfin.com.ua), мінімальна заробітна платня в країні на момент нашого дослідження (01.01.2012 р.) становила 1073,00 грн.

Для аналізу взяті препарати, які містять наркотичні та психотропні речовини в мінімальних кількостях: Кофекс, Кодтерпін, Кодарин, Солпадеїн, Седалгін, Пенталгін (кодеїнвмісні препарати), Актифед, Трайфед (містять псев-

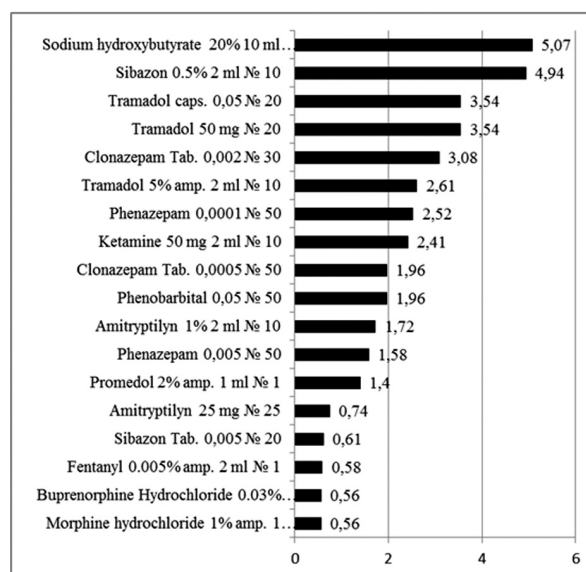

Рис. 1. Коефіцієнт адекватності платоспроможності деяких НПП.

доефедрин), Бронхолітин (ефедрин) та Лексон (зопіклон).

Максимальне значення $C_{a.s.}$ характерне для таких препаратів, як Бронхолітин і Актифед (3,77 і 3,5 відповідно), тобто ці препарати мають низьку доступність для населення. Мінімальний коефіцієнт адекватності платоспроможності спостерігається у препаратів Седалгін (1,22) і Кодарин (1,27), що гарантує їх продаж в умовах низького платоспроможного попиту населення.

На наступному етапі наших досліджень був проведений розрахунок $C_{a.s.}$ для НПП, які найчастіше використовуються в медичній практиці для лікування больового синдрому та розладів психіки (рис. 1).

Максимальні значення $C_{a.s.}$ спостерігаються для препаратів Натрію оксibuтират 20% 10 мл та Сибазон 0,5% амп. 2 мл, що характеризує низьку доступність цих препаратів для населення. Найнижчий показник адекватної платоспроможності характерний для таких препаратів: Морфіну гідрохлорид 1% амп. 1 мл №1, Бупренорфіну гідрохлорид 0,03% амп. 1 мл №1, Фентаніл 0,005% амп. 2 мл №1, Сибазон табл. 0,005 №20, Амїтриптилін 25 мг №25, що свідчить про доступність цих препаратів для населення.

У теперішній час платоспроможність населення знижується, тоді як ціни на лікарські препарати підвищуються.

На підставі даних, зібраних в аптеках м. Харкова, був проведений аналіз динаміки продажів безрецептарних препаратів, що викликають наркотичну залежність та користуються великим попитом в останній час. Аналізуючи об'єми продажу вищезазначених ЛП, можна зробити однозначний висновок: безперечним лідером продажу є препарат Кодтерпін ІС №10. Попит на нього є абсолютно нееластичним, незалежним від сезону. Присутня тенденція до збільшення обсягів продажу.

Попит на ці ЛП залежить від відношення суспільства до проблем наркоманії. Найвпливовішим фактором є політика керівництва та власників аптеки щодо реалізації кодеїнвмісних препаратів. Щоб знизити обсяги продажів цих препаратів, необхідно внести зміни до діючих нормативно-правових актів щодо правил відпуску кодеїнвмісних препаратів з аптек.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано вітчизняний ринок наркотичних та психотропних препаратів.

2. Здійснено кількісну оцінку асортименту досліджуваної фармакотерапевтичної групи

лікарських препаратів. Розраховані коефіцієнти стійкості асортименту кодеїнвмісних лікарських препаратів та наркотичних і психотропних препаратів.

3. Проаналізовано цінову кон'юнктуру ринку деяких наркотичних та психотропних препаратів. Визначено коефіцієнти ліквідності ціни та адекватності платоспроможності.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення обсягів продажу наркотичних та психотропних препаратів в різних аптеках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громовик Б.П. Дослідження асортименту опіоїдних анагетиків на фармацевтичному ринку України / Б.П.Громовик, С.Є.Прокіп // Український журнал клінічної та лабораторної медицини. — 2012. — Т. 7, №1. — С. 23-27.
2. Дацюк Н.О. Аналіз споживання наркотичних анагетиків в Україні (за даними Міжнародного комітету з контролю за наркотиками) / Н.О.Дацюк, Д.С.Волох, Н.В.Шолойко // Фармацевтичний часопис. — 2012. — №2. — С. 103-106.
3. Доступність опіоїдів у лікуванні болю: законодавчі та суспільні аспекти, шляхи поліпшення ситуації / Ю.І.Налапко, О.О.Єгоров, О.І.Пейчева, А.О.Некрилов // Острые и неотложные состояния в практике врача. — 2010. — №5-6 (24). — С. 17-19.
4. Мнушко З.Н. Теория и практика маркетинговых исследований в фармации / З.Н.Мнушко, И.В.Пестун. — Х.: Изд-во НФаУ, 2008. — С. 15-22.
5. Мнушко З.Н. Проблема доступности лекарственных средств / З.Н.Мнушко, И.В.Тиманюк // Провизор. — 2006. — №11. — С. 35.
6. Топ-100 продаж лекарственных средств по Украине // Эксперт. — 2011. — №8. — С. 6-8.
7. Шаповалов В.В. Судова фармація як складова частина системи державного контролю за виявленям та усуненням причин та умов, які сприяють порушенням, пов'язаним із незаконним обігом прекурсорів / В.В.Шаповалов, В.О.Шаповалова, Н.Г.Малініна // Фармацевтичний журнал. — №5. — 2009. — С. 61-66.
8. Шаповалова В.О. Судова фармація: юридична опіка у системі захисту прав спеціалістів фармації при здійсненні лікарського забезпечення наркохворих / В.О.Шаповалова, О.С.Абросимов, В.В.Шаповалов, О.В.Альшаєв // Сьогоднішня та майбутня фармація: тези доп. Всеукр. конгреса м. Харків, 16-19 квітня 2008 р. — Х.: НФаУ, 2008. — С. 583.
9. Указ Президента України «Питання Державної служби України з контролю за наркотиками».
10. Rx-index — класифікатор лікарських препаратів. — К.: Фармацевт практик, 2010. — 1136 с.
11. Доклад Международного комитета по контролю над наркотиками «Наличие психоактивных средств, находящихся под международным контролем: обеспечение надлежащего доступа для медицинских и научных целей» [Электронный ресурс]. — 2010. — 77 с. — Режим доступа: www.un.org/ru/development/surveys/docs/incb2010.pdf.

М.Н.Кобец. *Анализ отечественного рынка наркотических и психотропных препаратов. Харьков, Украина.*

Ключевые слова: наркотические, психотропные препараты, маркетинговые исследования, фармацевтический рынок, ассортимент, конкурентоспособность, ликвидность цен, адекватность платежеспособности.

Проведена количественная оценка ассортимента наркотических и психотропных препаратов в аптеках. Проанализирована ценовая конъюнктура наркотических и психотропных препаратов и определены коэффициенты ликвидности, адекватности платежеспособности.

M.N.Kobets. *Analysis of the domestic market of narcotic and psychotropic drugs. Kharkiv, Ukraine.*

Key words: narcotic, psychotropic drugs, market research, pharmaceutical market, assortment, competitiveness, price liquidity, adequacy of solvency.

The quantitative estimation of narcotic and psychotropic drugs assortment has been conducted in chemist's. The market price of narcotic and psychotropic drugs has been analysed. The liquidity ratios and the adequacy of solvency have been defined.

Надійшла до редакції 06.10.2012 р.